

Ontdekken zonder te verdwalen

Astrid Poot

Samen werken
aan een toegankelijke collectie.

Dit boek beschrijft het proces van het ontwikkelen van de themaroutes in DOK, de bibliotheek in Delft. De themaroutes zijn ontstaan vanuit de wens onze collectie beter toegankelijk te maken voor de jonge doelgroep.

En omdat we niet zeker wisten hoe de collectie het best toegankelijk kon worden gemaakt hebben we samengewerkt met experts: de kinderen die de bibliotheek bezoeken.

Dit boek neemt je mee door ons proces en geeft tegelijk aanwijzingen voor het organiseren van de co-creatie met jouw publiek. Want het is onze stellige overtuiging dat een bibliotheek waarin wordt samengewerkt beter werkt.

DOK

Inhoudsopgave

Inleiding	8
De themaroutes	10
De Torteltuyn	14
De Wegisweg	16
Metropolis	18
Co-creatie	20
Waarom co-creatie in de bibliotheek	26
Hoe pak je het aan?	36
Aanpak (in stappen)	40
0. Tijd/ geld/ fasering	40
1. Voorbereiding	42
2. Co-creatiefase	49
3. Realisatiefase	54
4. kennisborging/ overdracht/ onderhoud	56
Ten slotte: bibliotheken schreeuwen niet	60
Bijlage: de sessies	62
Meer lezen	68
Colofon	70

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande toestemming van DOK worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt.

<https://www.dok.info/jeugd/themaroute.html>

Inleiding

Dit boek beschrijft het proces van het ontwikkelen van de themaroutes in DOK, de bibliotheek in Delft. De themaroutes zijn ontstaan vanuit de wens onze collectie beter toegankelijk te maken voor de jonge doelgroep.

Het lijkt soms dat bibliotheken twijfelen aan hun bestaansrecht: er is veel aandacht voor het verbeteren van de verblijfskwaliteit en wordt veel gesproken over de bibliotheek als third place.

Maar het bestaansrecht is er al: de collectie. De informatie en de verhalen vormen het hart van de bibliotheek, en overdracht daarvan is de core business. Boekenkasten moeten niet gereduceerd worden tot een decor waartussen andere activiteiten vorm krijgen, ze moeten het hart vormen. Een bibliotheek is geen cafe met een boekenkast, maar een bron van kennis en ontwikkeling (met een cafe erbij).

Bij ons moet je struikelen over boeken, je moet uitgedaagd worden in de boeken te kijken en nieuwe verhalen te ontdekken. En omdat we niet zeker wisten hoe de collectie het best toegankelijk kon worden gemaakt hebben we samengewerkt met experts: de kinderen die de bibliotheek bezoeken.

We hebben daar veel van geleerd. We leerden over de collectie en het leen- en leesgedrag, maar we leerden ook over onszelf als professionals. De samenwerking met de kinderen (onze DOK designers) markeerde de start van een nieuwe relatie met ons publiek. Een relatie waarin we elkaar ontmoeten en waarderen als experts en samen de beste bibliotheek maken.

Dit boek neemt je mee door ons proces en geeft tegelijk aanwijzingen voor het organiseren van de co-creatie met jouw publiek. Want het is onze stellige overtuiging dat een bibliotheek waarin wordt samengewerkt beter werkt.

De themaroutes

grijs

oranje

AVONTUUR

digitaal

bouwen

vraag

expansie

nieu

algemeen

krutboek

12+ jaar

makkelijk te lezen

De themaroutes

Het doel van DOK is kinderen laten ontdekken hoe leuk leren en lezen is. We wilden graag dat kinderen (0-14 jaar) beter en makkelijker boeken konden kiezen. Zodat ze zich kunnen ontwikkelen tot wie ze willen en kunnen zijn.

DOK werd verbouwd en dat was de aanleiding de jeugdbibliotheek weer eens te overwegen. We wilden dat de collectie centraal zou staan. Geen boeken langs de muren, maar juist de boeken in het centrum, omdat het de basis is van alles wat we doen.

We wilden dat kinderen boeken kunnen vinden, maar ze ook stimuleren te ontdekken en bij nieuwe onderwerpen uit komen.

We waren daarin geïnspireerd door de manier waarop winkels worden ingericht: verleiding. Vinden wat je niet zoekt, maar waar je wel heel blij mee bent. We zetten in op ontdekken en leesplezier.

De oude situatie:

- We faciliteerden we de zoekstrategieën van kinderen die al weten wat ze zoeken.
- We zagen dat het doorlezen na groep 5 stagneerde.
- Informatieve boeken worden niet gewaardeerd als leesboek. (Jammer, want als leesplezier voorop staat, maakt het niet uit wat je leest.)
- Alle onderwerpen staan door elkaar.
- Plaatsing is bedacht door en gericht op volwassenen.

Samen met de DOK designers (kinderen uit groep 6, 7 en 8) onderzochten we in co-creatie hoe kinderen (nog) beter en leuker boeken (en andere dingen) kunnen vinden in de collectie van DOK. De oplossing: themaroutes.

In de themaroute zijn alle boeken verdeeld over een serie thema's die op elkaar aansluiten. De collectie leest als een verhaal: de looproute. Dwalend van kast tot kast voelt het heel logisch.

De route nodigt uit tot ontdekken. Waarbij je start bij wat je interessant vindt, en heel makkelijk overlappende of gerelateerde thema's ontdekt. Romans en informatieve boeken staan door elkaar, want een onderwerp belangrijker voor lezers dan het type boek. Deze manier van plaatsing is voor onze lezers veel logischer dan de traditionele manieren.

In de co-creatie kwamen een aantal zaken heel helder naar voren:

Een nieuw boek vinden gaat niet vanzelf.

- Kinderen lezen graag series, er wordt heel weinig vanzelf gesprongen.
- Ze pakken niet snel een boek dat ze niet kennen.

Boeken die je graag leest hebben met elkaar te maken.

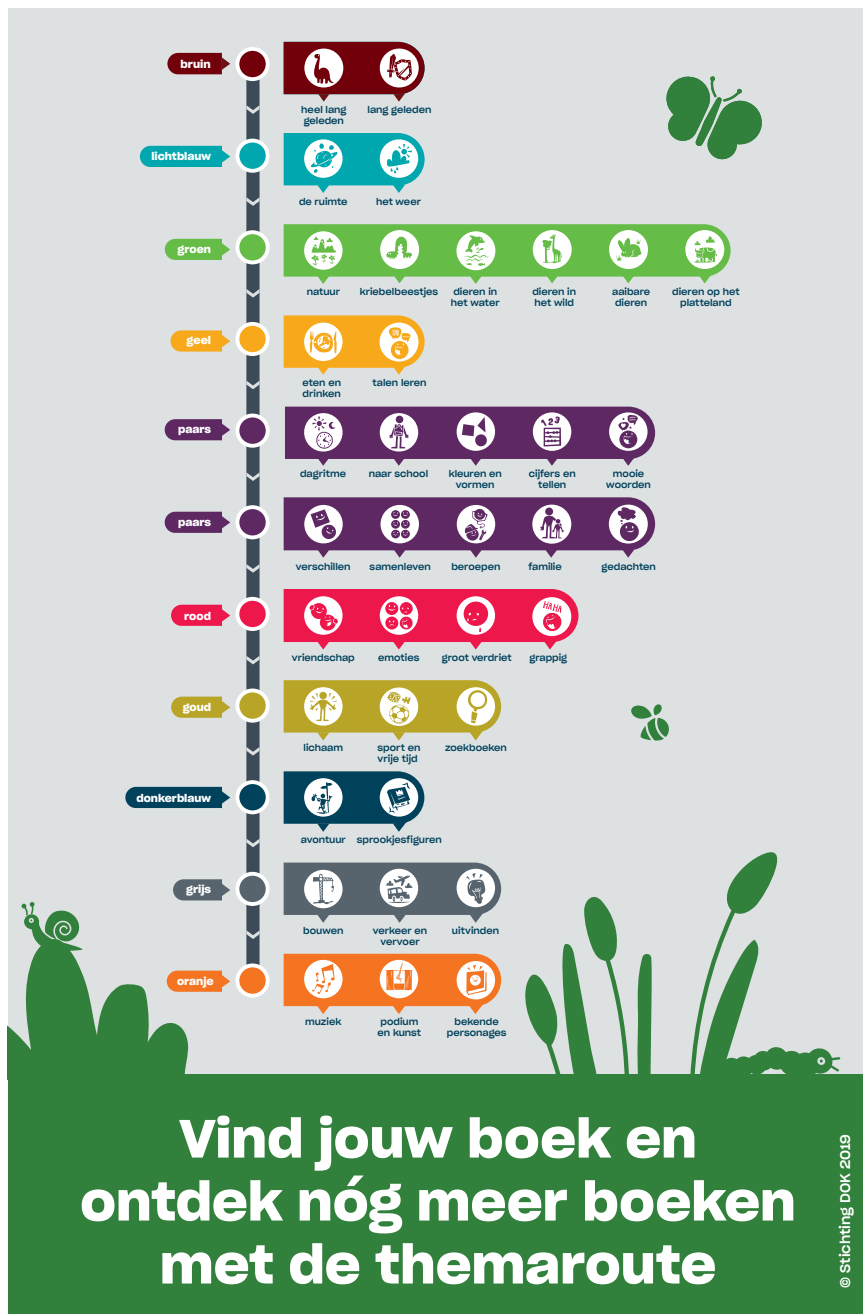
- Een boek volgt op een boek, is onderdeel van een reeks.
- Kinderen lezen boeken die op elkaar lijken, die bij elkaar horen.
- Een boek bevat meerdere thema's.
- Boeken vormen door de overlappende thema's een netwerk.

En ook nog:

- Iedereen kan een leuk boek vinden.
- Het mag niet lijken op school.
- En strips zijn het snoepje bij de kassa.

Bij het ontwikkelen van de themaroutes stonden deze inzichten centraal.

De route is de ingang in de wereld van boeken; je kunt heel makkelijk een boek vinden dat bij jouw interesses past. En vanaf daar kun je **ontdekken zonder te verdwalen**.

De Torteltuין

In de Torteltuין staan de boeken voor lezers tot ongeveer 6 jaar. Voorbeelden van de plaatsing:

Klaar voor mijn dag
Kim Crockett Corson

Boer Boris wil geen feest
Ted van Lieshout

Wat at krab?
Inge Rylant

Deze boeken waren moeilijker te plaatsen:

Ik wil mijn hoed terug
Jon Klassen

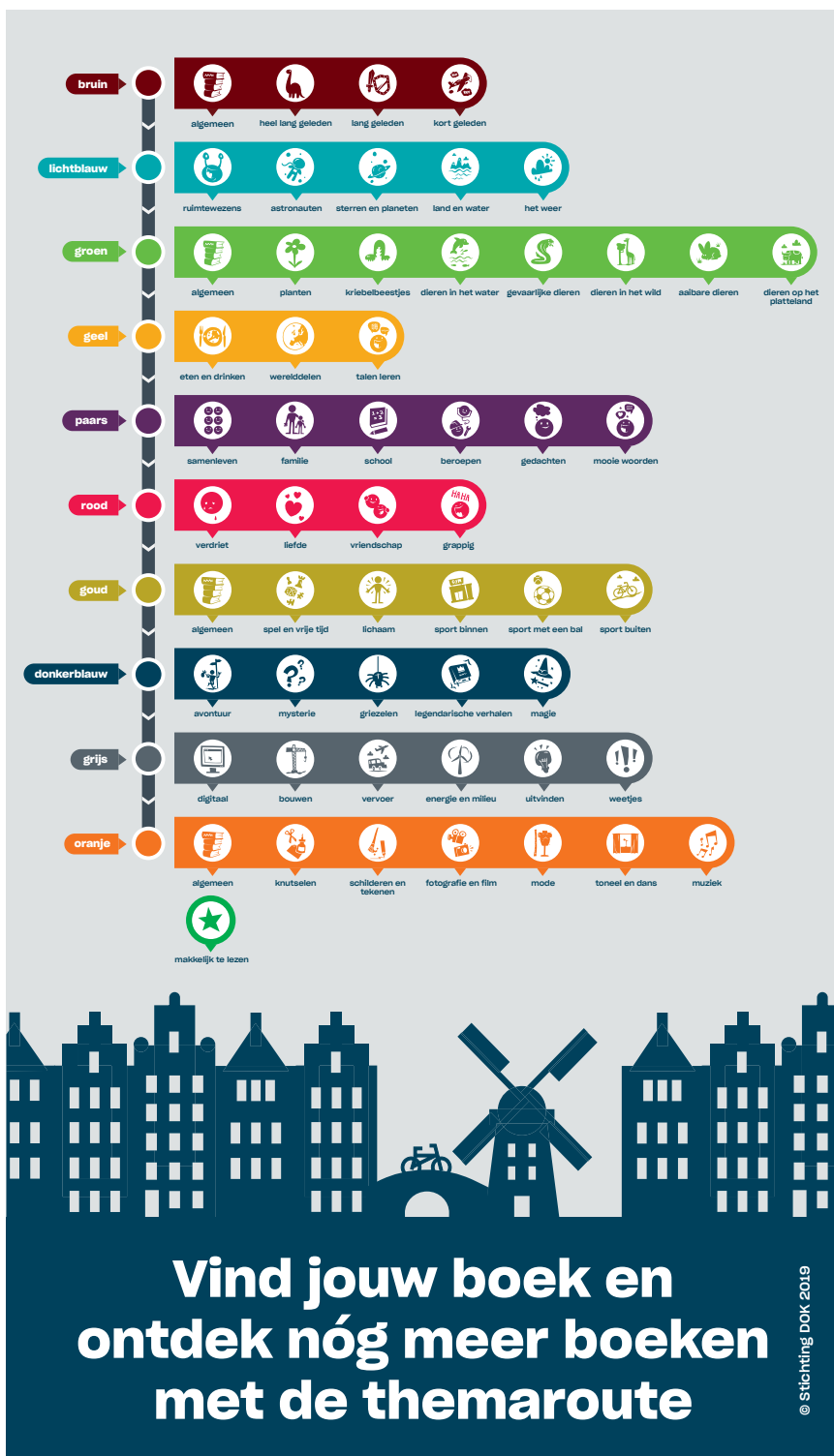
De twijfel in dit boek zit in het open einde. Als je het boek niet hebt gelezen zou je het bij dieren of samenleven (waar de boeken over kleding gaan) plaatsen.

Johannes de Parkiet
Mark Haayema

Veel boeken voor kleuters hebben dieren in de hoofdrol maar behandelen een ander thema. Dit boek gaat over jaloezie en het sluiten van vriendschap. Het staat daarom op meerdere thema's.

Lala's Woorden
Gracey Zhang

Het boek gaat over een meisje dat planten laat groeien. Zij ziet de planten als vrienden. Het past dus ook bij Vriendschap en Natuur zouden ook het thema kunnen zijn waar het boek onder valt.

De Wegisweg

Lezers tussen de 6 en 9 jaar vinden hun boeken op de Wegisweg. Voorbeelden van de plaatsing:

Pinkie

Tjibbe Veldkamp

Gamehelden

Marcel van Driel

Een koud kunstje? 25 mysteries uit de kunstgeschiedenis

Ana Gallo

Deze boeken waren moeilijker te plaatsen:

De weglopers

Ulf Stark

Dit boek was moeilijk te plaatsen omdat er meerdere thema's in te ontdekken zijn. Het gaat over opa en zijn kleinzoon, opa loopt weg uit het ziekenhuis, maar opa is ook ziek en overlijdt aan het einde. Het zou ook bij familie kunnen staan.

Slaapkoppie

Marieke van Ginneken

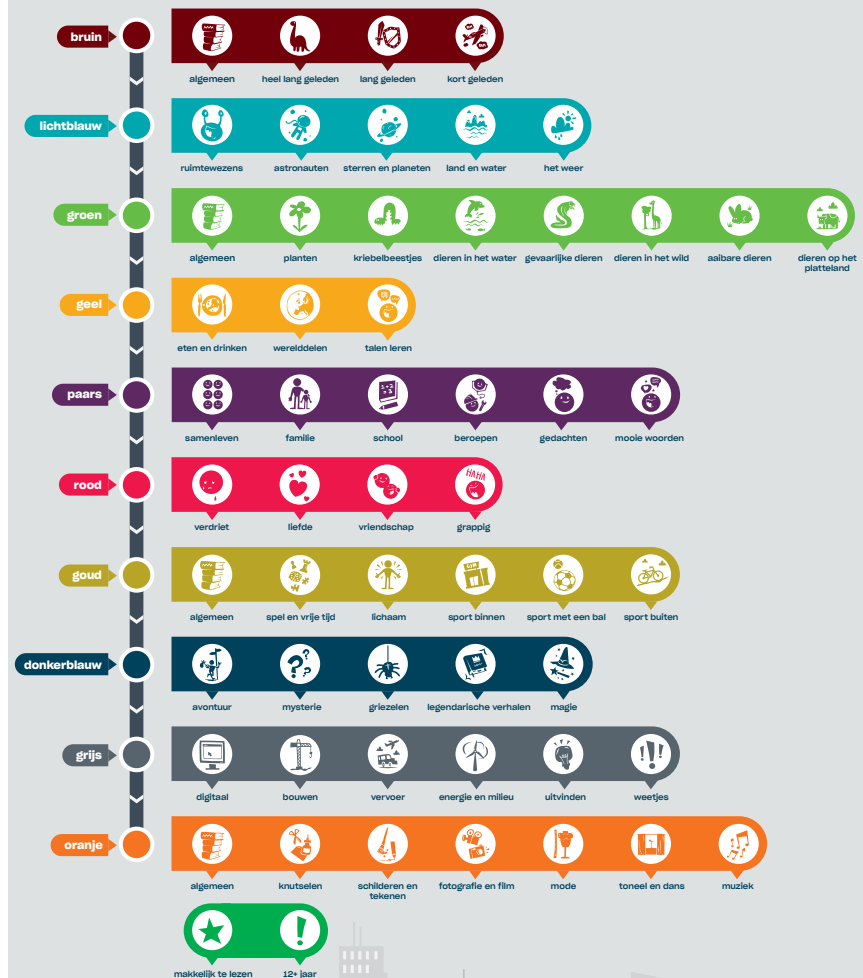
Boeken over meditatie en yoga zijn vaak boeken om samen met een ouder te gebruiken. Er staat dus een deel in de voorleeskast. Maar ze komen ook op de afdeling voor de leeftijd voor wie ze zijn geschreven. Meditaties zijn mooie gedachten, vandaar deze plaatsing.

Mijn wonderlijke oom

Yvonne Jagtenberg

In de eerste instantie denk je dat dit een prentenboek is. Maar dit boek is met zijn thema ook zeer geschikt voor oudere kinderen.

Vind jouw boek en ontdek nóg meer boeken met de themaroute

© Stichting DOK 2019

Metropolis

Lezers richting de 14 jaar ontdekken hun boeken bij Metropolis. Voorbeelden van de plaatsing:

 Kippenvel
R.L. Stine

 De verloren held
Rick Riordan

 Het extra kloeke moppenboek: lachen met theaterlezen
Helen van Vliet

Deze boeken waren moeilijker te plaatsen:

  Het eiland van de paarden
Helena Dahlgren

Hoewel het boek ook bij *Dieren op het platteland* had gepast, is ervoor gekozen om het juist bij de twee andere thema's neer te zetten omdat het daar meer 'verrast'.

Magie omdat er veel magie in het verhaal verweven is. Een magie lezer kan nu een boek tegenkomen waarin paarden centraal staan. Wat deze lezer wellicht kan verleiden om eens bij *Dieren op het platteland* te gaan kijken.

Digitaal omdat het boek gebaseerd op een computerspel en omdat de serie ook hier voor een verrassing kan zorgen tussen de meer technische boeken over computers, digitale techniek, mediawijsheid en games als Minecraft en Fortnite.

  Terra Ultima
Raoul Deleo

Zet ik 'm bij avonturen, of bij dieren, óf bij kunst?

Co-creatie

Wat is co-creatie?

Co-creatie is een samenwerking tussen verschillende betrokkenen bij een onderwerp of uitdaging waarin alle deelnemers invloed hebben op het resultaat. Het is een proces van gelijkwaardigheid: de expertise van alle deelnemers wordt als waardevol gezien, juist vanwege de verschillende perspectieven die de deelnemers meebrengen. Goede co-creatie leidt tot een concreet resultaat dat gedragen wordt door alle deelnemers. Vaak is co-creatie een samenwerking tussen publiek en dienstverlener.

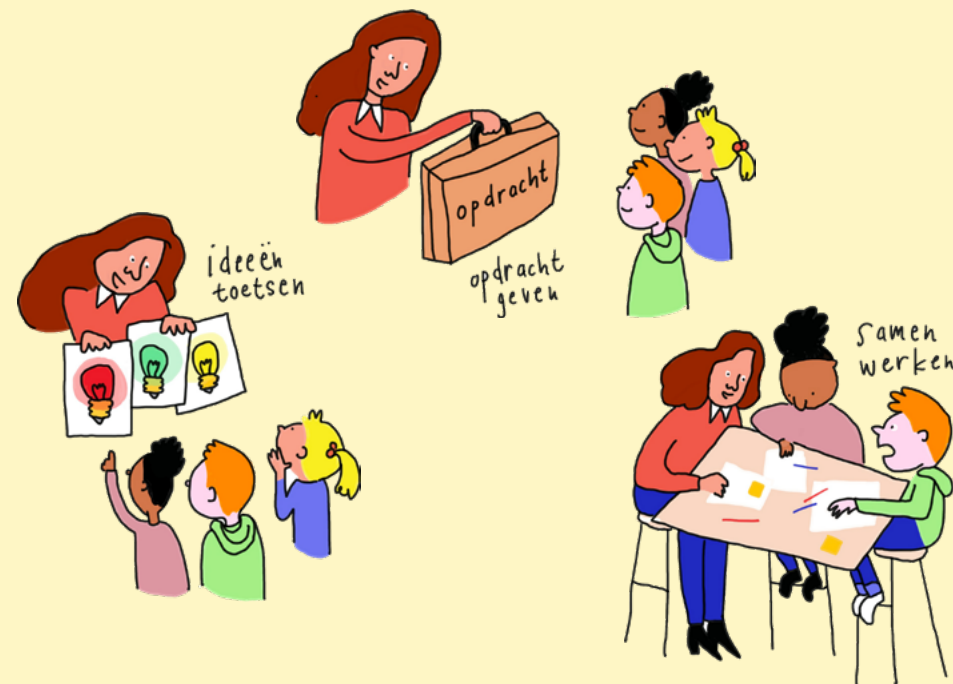
Er zijn verschillende niveaus van co-creatie die veel worden gebruikt:

- **Ideeën toetsen:** de dienstverlener legt plannen voor aan het publiek en vraagt uit opties te kiezen of feedback te geven. Deze co-creatie is fijn als je een beslissing wilt nemen of een richting moet kiezen, of als je draagvlak voor je ideeën wilt. (Bijvoorbeeld naar je collega's toe.) Je bent niet echt samen aan het creëren, maar krijgt wel veel informatie. Jouw expertise staat centraal.
- **Een opdracht geven:** de dienstverlener vraagt het publiek met ideeën te komen door een middel van een prijsvraag of een opdracht. Deze co-creatie is een manier om snel aan veel ideeën te komen. Het is geen echt samenwerking, en veel van de geleverde ideeën zullen niet daadwerkelijk gerealiseerd worden. Denk dus goed na of dit een nette manier is om met je publiek om te gaan. De expertise van het publiek staat centraal.
- **Samen oplossingen bedenken:** de dienstverlener en publiek werken samen aan een vraag die voor beide belangrijk is. Jullie expertise telt bij elkaar op en leidt tot nieuwe kennis. Dit boekje gaat over deze laatste vorm van co-creatie.

Soms wordt co-creatie ingezet als pr-middel of ter legitimering. Veel beleidsmakers willen graag op de foto met een groep kinderen met

mooie werkstukken. *(We werken samen met de burgers van morgen!)* En soms gebruiken -bijvoorbeeld- vervuilende bedrijven co-creatie sessies als manier om te laten zien dat ze wel degelijk met duurzaamheid bezig zijn. *(Kinderen bedenken de -vul hier iets in- voor de toekomst!)* Pas op voor dit soort opportunisme of gemakzucht.

Als je mensen iets vraagt is het je plicht integer om te gaan met de tijd, energie en inspanning van alle betrokkenen. Het gaat om het dienen van de belangen van je publiek: zij zijn het doel en geen middel.

Startovertuiging

Co-creatie gaat alleen werken als jullie overtuigd zijn van de waarde van de aanpak.

- **Jij bent de expert:** jij brengt professionele kennis en ervaring mee over het onderwerp.
- **Zij zijn de expert:** zij brengen hun eigen behoeftes en ervaringen mee ten aanzien van het onderwerp in hun leven.

- Jullie zijn er beide overtuigd dat jullie kennis gaan creëren, zonder hiërarchie. Je weet het beide -nog- niet. Maar samen hebben jullie alles in huis om een antwoord te vinden.

Twee soorten kennis

Het is belangrijk daarin twee soorten kennis te herkennen en de waarde ervan te erkennen.

- Formele of expliciete kennis is professioneel, de dingen die je hebt geleerd in je opleiding of werk. Vaak is dit kennis waar onderzoek aan ten grondslag ligt, die goed te beargumenteren en delen is. De formele kennis zal vooral van de professional komen.
- Informele, subjectieve of impliciete kennis is lastiger te grijpen. Het is opgedaan in een informele omgeving en meestal niet met kennisverwerving als doel. Vaak ervaren mensen het niet eens als kennis. Dit is lastiger in taal te vangen. Soms moet je doorvragen, soms wordt er non-verbaal gedeeld. Het vraagt oplettendheid en een open houding om deze kennis te ‘vangen’. De informele kennis kan zowel van de professional als het publiek komen.

Goede vragen en projecten

De beste co-creatie uitkomsten volgen op een hele praktische, echte vraag. Hoe concreter de vraag, hoe concreter er gewerkt kan worden. ‘Hoe maken we de collectie beter toegankelijk?’ is een hele echte vraag. Met de antwoorden kun je de volgende dag aan de slag. Dat is voor iedereen bevredigend.

Je kunt co-creatie ook hoog over strategisch inzetten, maar dan wordt het meer speculatie. ‘Hoe ziet de bibliotheek van de toekomst eruit?’ is zo’n vraag. Je maakt niet direct gebruik van de ervaringen van het publiek om in het nu verbeteringen te realiseren, maar vraagt ze na te denken over iets dat er nog niet is. Dit is heel interessant als input voor je strategische toekomstplannen, maar leidt hoogstwaarschijnlijk niet tot waarneembare veranderingen op korte termijn.

Voor je deelnemers is het fijn als je in de co-creatie meer komt doen dan alleen halen. Wees helder over wat er met de resultaten gaat gebeuren. Maak jezelf verantwoordelijk voor het integer omgaan met de ideeën. Hoe kunnen ze zien dat hun inspanning effect heeft gehad? Hoe kunnen ze het vervolg meebeleven?

Maak je vraag zo, dat dat de antwoorden die je krijgt leiden tot een haalbaar product of een haalbare verandering die deelnemers kunnen (laten) zien.

- ‘Hoe maken we de collectie beter toegankelijk?’ leidt tot een nieuwe plaatsing van de collectie.
- ‘Hoe ziet de bibliotheek van de toekomst eruit?’ leidt bijvoorbeeld tot een tentoonstelling (en liever niet tot een rapport).

Wanneer werkt het niet?

- Co-creatie werkt niet als je met de uitkomsten niets **wilt** doen. Als je jezelf de ruimte geeft de uitkomsten te negeren, committeer je je niet aan het team en het proces. Dan is co-creatie geen oplossing.
- Co-creatie werkt niet als je met uitkomsten niets **kunt** doen. Let goed op de afkadering van de vraag en daarmee de haalbaarheid van de uitkomsten.

De kracht van co-creatie

Als je co-creatie goed inzet, biedt het veel voordelen:

- Co-creatie creëert draagvlak bij alle betrokkenen.
- Het kan een start van een lange en makkelijk beschikbaar samenwerking zijn.
- Het is snel en effectief: je doet in hoog tempo samen waardevolle kennis op.
- De kennis is concreet en relevant.
- De relatie tussen dienstverlener en publiek verbetert.

Co-creatie in de bibliotheek

Waarom co-creatie in de bibliotheek

Taak van de bibliotheek is de overdracht van informatie en verhalen. We moeten laten zien dat we daar goed in zijn. Daarvoor kun je nergens anders terecht.

Natuurlijk hebben we scholen en opleidingen voor kennis, maar dat zijn formele instituten, die zijn niet voor iedereen toegankelijk. Ze maken onderdeel uit van de systeemwereld waar eisen zijn verbonden aan het gebruik.

De bibliotheek maakt de brug. Die vormt de toeleiding van de leefwereld naar de systeemwereld. Omdat de bibliotheek geen formele drempels heeft, kan het vormen van zo'n leefwereld de rol van de bibliotheek zijn. De bibliotheek moet zonder oordeel denken over wie er binnen kunnen komen.

Het is een plek waar je naar toe kan, en waar vriendelijke mensen zitten die je helpen.

Je doelgroep moet kunnen zien waar ze heen moeten, waar ze horen, wat voor hen is.

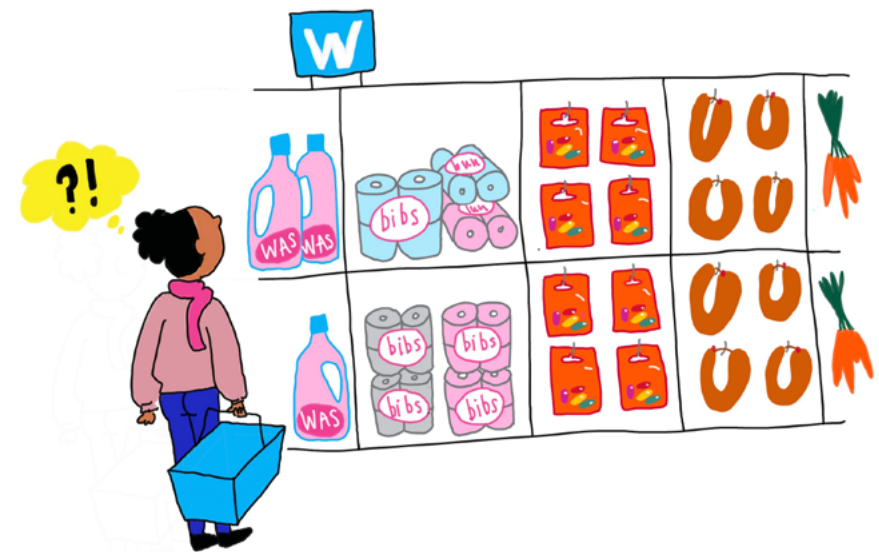
Om dat goed te kunnen doen moeten we radicaal niet elitair zijn.

Daar is nog wel iets te winnen:

- De ABC indeling is gericht op lezers die weten welke schrijver of welk boek ze zoeken. Het is daarin efficiënt, maar nodigt niet uit tot dwalen. En wat als je de schrijvers niet kunt onthouden?
- De scheiding tussen fictie en informatie is jammer, veel informatie boeken zijn prachtig verhalend! En lezen is lezen.
- A boeken zijn tot 9 jaar, B boeken vanaf 9, maar die indeling heeft niets met de letter A en B te maken. Je hebt kennis nodig om dat te snappen.

- Indeling op Avi niveau suggereert dat (technisch) lezen een prestatie is, en groei het doel.
- En het makkelijk lezen plein is een plek waar sommige kinderen liever niet gezien willen worden.
- Als een boek stuk is, moet je het vergoeden. Maar is een stukgelezen boek niet eerder iets om te vieren?
- En waarom zit er een beperking op lenen? En boetes voor te laat? We willen toch dat iedereen leest?

Er zit -ongetwijfeld onbedoeld- veel oordeel in de bibliotheek. Als bezoeker heb je kennis van en ervaring met bibliotheken nodig om de bibliotheek te kunnen gebruiken en word je geacht je aan de regels te houden.

In de supermarkt staan de producten ook niet op alfabetische volgorde.

Boeken zijn een middel die je een verhaal, amusement of informatie brengen. Voor leesbevordering is het belangrijk dat er niets naars aan een boek hangt. Elk kind verdient het juiste boek, het is onze taak zoveel mogelijk drempels weg te nemen.

De heiligheid van boeken en de verering van de bibliotheek zit vooruitgang in de weg.

Samen met je doelgroep

Hoewel de eerder beschreven indeling en regels vanuit de beste bedoelingen zijn bedacht, voelt het nu vooral als dwang. De bibliotheek moet een plek zijn waar iedereen zichzelf een beetje herkent en thuis kan voelen. En dat betekent dat we opnieuw over de verschillende bestaande ideeën en gewoontes moeten nadenken, want de bibliotheek past niet iedereen even goed.

De themaplaatsing in DOK maakt gebruik van 59 thema's, bedacht door de DOK designers.

Ze laten andere ideeën zien over goede thema's:

- Poëzie noemden zij liever mooie woorden.
- En geschiedenis of verleden vonden ze teveel school, dat werd heel lang geleden, lang geleden en kort geleden.
- En de dieren zijn verdeeld in kriebelbeestjes, dieren in het water, gevaarlijk dieren, dieren in het wild, aaibare dieren en dieren op het platteland.

Alleen door samen te werken met je doelgroep ontdek je dit soort subtiele verschillen. Zeker op onderwerpen waar je het zelf ook nog niet weet is zo'n samenwerking leuk en effectief.

- Hoe ga je om met veranderende collecties? Wat willen bezoekers met digitale middelen, living libraries andere soorten inhoud?
- Moeten we met oog op laaggeletterdheid anders gaan collectioneren? En verandert collectioneren als je puur inzet op leesplezier?
- Kun je samen met de stad een programmering maken die in de bibliotheek een plek krijgt?

Door vanuit jouw kaders en voorwaarden co-creatie toe te laten in jouw kennisgebied, verdiept je je werk en vergroot je je invloed.

Erkende verschillen

Co-creatie betekent niet dat je alles moet doen wat gezegd wordt, je doet het samen. Je luistert goed, en geeft tegelijk ook de bandbreedte aan waarbinnen gewerkt wordt. Je wil iets bereiken en begrijpt dat iedereen iets anders van waarde meebrengt. In co-creatie breng jij de expertise van de bibliotheek mee en de deelnemers hun expertise als lezer en lener. Je werkt vanuit erkende verschillen en met een ambitieus doel voor ogen.

DOK wilde bereiken dat er meer vanuit interesseelden gelezen wordt omdat dit de continuïteit van het lezen bevordert. Tegelijk zien we het als taak kinderen naar het volgende niveau te brengen. De Co-creatie hebben we vanuit die visie gedaan. Centrale vraag was hoe kinderen die stap naar dat volgende niveau maken.

Kinderjuryboeken (door kinderen hoog gewaardeerd) lezen kinderen uit zichzelf in hun vrije tijd en dat is heel goed. De griffelboeken (door experts hoog gewaardeerd) bied je als bibliotheek aan als dat volgende niveau. Door beide soorten boeken naast elkaar in de kast te zetten is de kans groter dat kinderen de overstap maken en iets nieuws ontdekken.

We hebben de DOK designers dus niet alleen gevraagd wat ze willen (meer kinderjury boeken), maar ook gevraagd hoe dat niveau omhoog kan.

Vergroten van empathie

Vrijwel alle mensen kunnen zich inleven in anderen. Toch handelen we daar niet altijd naar. In zijn boek Empathie vertelt filosoof Roman Krznaric waarom lukt het ons niet altijd een empathische houding te hebben.

- *Vooringenomenheid*: we maken snel beslissingen over wie we voor ons hebben op basis van eenvoudige modellen (schoonmaker = laagopgeleid), wat ons helpt in ons dagelijks functioneren, maar het zorgt er tegelijkertijd voor dat we vaak in stereotypes denken, in plaats van over echte mensen.
- *Gezag*: veel mensen houden ervan als iemand met gezag vertelt hoe het zit of wat er moet gebeuren. In die gehoorzaamheid verliezen we soms het vermogen empathisch te handelen.
- *Afstand*: voor mensen die we niet kennen, en een leven leiden dat anders is dan het onze is het moeilijker empathische gevoelens te ontwikkelen dan voor mensen die meer op ons lijken. Afstand maakt ons minder moreel begaan met anderen.
- *Ontkenning*: we zijn geneigd onze ogen te sluiten voor wreedheden en lijden van anderen. Het is te abnormaal, te verontrustend, te bedreigend. Te moeilijk om over na te denken.

Toch zijn we gelukkiger als we ons empathischer kunnen opstellen.

Blokkades

We zijn gewend dingen op een bepaalde manier te doen. Het doorbreken van die gewoontes is niet altijd makkelijk. Ontwerper Victor Papanek noemt deze gewoontes blokkades waar onbewuste opvattingen onder liggen. Hij noemt verschillende soorten blokkades:

- Professioneel: je doet het zoals je geleerd hebt dat het moet worden gedaan.
- Je omgeving: je doet het zoals de anderen doen; zoals het gaat in jouw werkomgeving.
- Perceptueel: Je ziet wat je denkt te zien vanuit jouw eigen referentie-kader.

Het openbreken van deze blokkades -bijvoorbeeld door je open te stellen in een co-creatie traject- en open houding die daarvoor nodig is, maakt ons kwetsbaar.

We leren dat kwetsbaarheid een zwakte is, maar in feite getuigt kwetsbaar zijn van grote moed vindt professor Brené Brown. Zij doet onderzoek naar moed, kwetsbaarheid schaamte en empathie. Zij stelt dat kwetsbaar zijn een voorwaarde is voor empathie en geluk. Als we iets riskants doen, als we iets voor het eerst proberen, om hulp vragen, een mening verkondigen, verliefd worden, bekennen dat we iets niet kunnen, voelen we ons kwetsbaar. En dat is eng. Gelukkig kan die kwetsbaarheid juist resulteren in diepere relaties, grotere empathische verbondenheid, creatieve doorbraken, meer plezier en minder angst.

Professionaliseren

In veel organisaties is het volgen van trainingen en bijscholingen een heel vanzelfsprekend onderdeel van de professionalisering. Het is goed te overwegen het opdoen van praktische ervaring ook onderdeel te maken van de professionaliseren van een team.

De cultuur van naar buiten treden is niet natuurlijk voor de mensen die achter de schermen werken in de bibliotheek. Het is dan makkelijk de theoretische kant op te gaan. Bovendien is er vanuit de maatschappij minder waardering voor praktische kennis. Het aanraken van de realiteit gaat makkelijk wat verloren.

De impliciete, praktische kennis die je opdoet in co-creatie is moeilijker te waarderen dan formele kennis. (En wordt dus minder gewaardeerd).

Wij vinden dat het én én moet zijn. Theoretische kennis wordt waardevoller als je ook praktische kennis opdoet, praktische kennis heeft meer waarde als je het in een theoretisch kader kunt plaatsen.

We hebben een cultuur van leren nee zeggen, ik vind dat vermoeiend. We kunnen veel meer ja zeggen.

Hoe pak
je het aan?

Hoe pak je het aan?

Om een succesvolle co-creatie sessie te kunnen realiseren, moet je aan een aantal dingen aandacht besteden.

Proces en plek

- Ontwerp je proces goed: de vraag is helder, de aanpak is helder, het is helder wanneer het gelukt is. (Zie pagina 42)
- Begeleidt je deelnemers helder en aandachtig. Zorg dat ze weten waar ze aan toe zijn. Kijk voortdurend of ze op hun gemak zijn. Ken hun namen.
- Zorg voor een fijne plek: veilig, gezellig. Kunnen weglopen is fijn, kunnen verplaatsen is fijn. Liever geen camera's of opnameapparatuur. En zeker geen spiegelwanden of andere spionage.
- Zorg voor goede spullen: papier, stiften, post-its, scharen, wat maar bij je werkvorm past. Kies hoge kwaliteit, daarmee straal je uit dat je ook hoge kwaliteit verwacht.
- Zorg voor goede catering: genoeg drinken en snacks, samen eten op geregisseerde momenten. Zorg dat het lekker en goed is. Hou rekening met voorkeuren en diëten. Wees gastvrij.

Deelnemers

- Selecteer de juiste deelnemers: iedereen die meedoet is in het onderwerp geïnteresseerd, is intrinsiek gemotiveerd om mee te doen.
- Maak een goed team: zorg voor variatie. Selecteer een mooie groep deelnemers met ieder een iets ander profiel: qua interesse, dynamiek, kennis en ervaring. Probeer je tijdens de selectie voor te stellen wat er gebeurt als ze als groep bij elkaar zijn. Als je veel zelfverzekerde roepers hebt, wordt je sessie chaotisch. Zoek ook naar de rustige, reflectieve personen.

Leiding

- Laat de sessies bij voorkeur leiden door iemand van buiten je

organisatie. Die persoon kan zonder eigenbelang leiden en dingen zeggen en vragen die qua organisatiecultuur minder correct zijn. Zo schakel je de unconscious bias van jou en je collega's uit en kunnen jullie de rol als inhoudelijk expert makkelijk pakken.

Houding

- Gelijkwaardigheid: iedereen is deelnemer, iedereen heeft waardevolle dingen te bieden.
- Wees nieuwsgierig! Naar de antwoorden die je deelnemers gaan geven, maar ook naar de verandering in jezelf.
- Het niet weten: zorg dat je een open houding hebt. Neem de tijd om te kijken en denken. Zorg dat je niet te snel zeker weet wat het antwoord op je vraag is.
- Vrijheid en onzekerheid : zorg dat je de vrijheid voelt om te mislukken, ga -uit onzekerheid- niet uit van een pad dat je voor je ziet. Er zijn geen garanties, er is alleen vertrouwen.
- Er is een verschil tussen kijken en zien: let op, denk na wat er bedoeld wordt, zie wat niet gezegd wordt. Vraag door. (En kijk niet steeds door een camera of van achter een laptop naar je deelnemers.)
- Zorg dat je actief, betrokken en kwetsbaar bent. Je bent deelnemer, geen gluurder.

Inhoud

- Zorg voor een goede vraag.
- Zorg tijdens de sessies voor makkelijk beschikbare kennis over het onderwerp: een expert, of materialen die klaarliggen.
- Zorg voor inspiratie tijdens de sessies: mooie vergezichten die met het onderwerp te maken hebben. Kunst, goede ontwerpen, mooie beelden, mooie verhalen.

Aanpak (in stappen)

0. Tijd/ geld/ fasering

Co-creatie kost relatief weinig tijd. Zie het als een instrument dat je kunt inzetten om iets te proberen, maar dat ook mag mislukken. Zet het in binnen een proces dat binnen jullie organisatie toch al bezig is, of gaat plaatsvinden. (Een verbouwing, een nieuw programma, nieuwe visie op collectioneren, etc.) Of zie het als een klein onderzoek, en daarmee ook niet ingrijpend. Mocht de uitkomst van de co-creatie niet voldoen, dan heb je er altijd van geleerd en kun je daarna een andere werkwijze kiezen om je doel te bereiken.

Zorg in te team voor ruimte, energie en zorgvuldigheid.

De verbouwing was voor ons de aanleiding weer eens naar de collectie en presentatie te kijken. We wilden af van het dwingende van oude plaatsing, en ons richten op ontdekken en leesplezier.

We hebben veel gekeken bij andere bibliotheken, maar de themaplaatsingen die we daar zagen sprak ons niet aan. De thema's bestaan vaak los van elkaar en hebben geen onderlinge samenhang. De sprong van thema naar thema maak je dan niet zomaar.

Wij wilden dat kinderen zonder onderbrekingen door de collectie konden dwalen, dat het helemaal natuurlijk voelde.

Co-creatie leek ons de beste manier om de stem van de kinderen goed te kunnen horen.

Mislukken kon, we deden immers maar 3 sessies. Er zou bij tegenvallende resultaten weinig tijd verloren zijn gegaan. De bandbreedte was helder: we wisten niet hoe het zou worden, maar wel dat het belangrijk voor ons was. Er was ontspanning om het te laten gebeuren.

Binnen de organisatie waren de rollen goed verdeeld:

- Margot Nicolaes (directeur) gaf ruimte. 'Wat kan er gebeuren? Wat als het niet werkt? Dan zetten we het in één weekeind terug.'
- Tineke Kistemaker (hoofd jeugdafdeling) zag het beeld in de verte, de oplossing. Zij gaf energie.
- Sharon Houben (projectleider collectie) was de kritische stem, zij zorgde voor inhoudelijke zorgvuldigheid.

We wisten dat het aanpassen van plaatsing eenmalig was. We hadden voorzien dat het doorvoeren van de ideeën veel werk zou zijn, maar die tijd was er omdat we een periode gesloten waren in verband met de verbouwing.

1. Voorbereiding

Werving

Voor een goede groep is een aantal van 8 tot 10 personen fijn. Je kunt iedereen zien, maar deelnemers voelen zich niet teveel bekeken. Je kunt als groep werken, en in deelgroepen uiteen.

- Kies de juiste leeftijd: hoe oud zijn je deelnemers? Denk na over verschillen in ontwikkeling en kennis. (Een kind uit groep 8 *matcht* soms moeilijk met een kind uit groep 6.)
- Zorg dat je goed op een rij het wat je precies van je deelnemers verwacht: hoe vaak zijn er sessies en wanneer? Is er (huis)werk naast de sessies? Wat verwacht je inhoudelijk van ze?
- Bij kinderen: denk aan de ouders in de communicatie. Leg goed uit waar het is, hoe laat het start, hoe laat ze gehaald kunnen worden, wie erbij zijn, wat ze gaan eten, dat je graag foto's wilt maken, etc.
- Het is goed de deelnemers als collega's te zien, praat ook zo in de werving. (Gebruik bij kinderen geen populaire 'kindertaal'.)

We hebben de werving voor de DOK designers gedaan via het netwerk van de bibliotheek: een oproep via de site en via Facebook. Vraag was wie wilde meedenken over de indeling van de collectie van de jeugdafdeling. We zochten leesliefebbers en kinderen die juist minder graag lezen. De DOK designers hebben we omschreven als collega's.

Uit de aanmeldingen hebben we twintig kinderen uitgenodigd voor een sollicitatie gesprek. Tien kinderen zijn daarna uitgekozen als DOK designers. We letten op interesse en motivatie (van het kind zelf, niet van de ouders) en samenstelling van het team. De andere kinderen bleven betrokken voor reflectie op de plannen. Zo konden we alle kinderen een rol geven.

Vraagstelling

Formuleer een heldere vraag, binnen kaders die reëel zijn. Zorg dat je vraag concreet is, en het antwoord haalbaar.

Het doel van DOK is kinderen laten ontdekken hoe leuk leren en lezen is.

We wilden graag dat kinderen (0-14 jaar) beter en makkelijker boeken konden kiezen. Zodat ze zich kunnen ontwikkelen tot wie ze willen en kunnen zijn.

Dus:

Vraag aan de DOK designers: Hoe zorgen we dat kinderen beter en leuker boeken (en andere dingen) kunnen vinden in de collectie van DOK?

Sessie ontwerpen

Iedere sessie is uniek; er is geen vaste opzet. Wat je gaat doen hangt af van de vraag. Wel zijn er een paar regels voor een goede sessie.

De flow theorie van *Mihaly Csikszentmihalyi* is fijn als checklist voor het ontwerpen van je sessie. Tijdens het bedenken van de sessie kun je je ideeën toetsen aan deze checklist:

Mensen zijn lekker bezig als:

- Ze weten wat ze moeten doen.
- Ze weten hoe ze het moeten doen.
- Ze weten of ze het goed doen.
- Ze weten waar ze naar toe werken.
- De uitdaging interessant is.
- Ze complexe vaardigheden moeten gebruiken.
- Er geen afleiding is.

Een sessie heeft 3 fases, die elk een ander gevoel hebben: start, werkdeel en reflectie.

- Bij **de start** moet alles meteen helder zijn: wat is het vraagstuk, waarom zit juist dit team hier (zowel kinderen als volwassenen) en wanneer is het gelukt? En heel belangrijk: wat is de agenda? (Hang die ook even op.)
- *Gevoel: op je plek, het gaat lukken.*
- **Het werkdeel** bestaat uit een groot aantal activiteiten. De opbouw is van veilig naar spannend. Meestal betekent dat dat je met de hele groep start en al luisterend kennis en vertrouwen opbouwt: passief en veilig. Daarna ga je de deelnemers uitdagen zelf met dingen te komen in groepjes of individueel werk: actief en spannend. Dat wordt gepresenteerd en becommentarieerd door de hele groep.
- *Gevoel: energie, van passief naar actief, van veilig naar spannend.*
- In **de reflectie en afsluiting** beslissen jullie samen of jullie aan de opdracht hebben voldaan en wat jullie van het resultaat vinden.
- *Gevoel: kritisch, verantwoordelijk, trots.*

Werk je in meerdere sessies, werk dan met een hoofdvraag voor het hele proces en een subvraag per sessie.

Werk stap voor stap: ontwerp de eerste sessie, en pas als je die hebt gehad de volgende. Zo kun je inspelen op de uitkomsten uit de voorgaande sessie. Dit is effectief, maar ook fijn voor de deelnemers die ervaren dat je hun bijdrage heel serieus neemt.

In de eerste sessie met de DOK designers kwam naar voren dat een boek altijd op een boek volgt. Boeken zijn onderdeel van een reeks. We leerden ook dat interessevelden op elkaar aansluiten: als je van science fiction houdt, houd je vaak ook van spannende boeken.

In de tweede sessie hebben we daarop doorgewerkt: we hadden een werkvorm bedacht waarin we gingen onderzoeken of we zo'n reeks konden bedenken; of verschillende boeken gelinkt konden worden in de vorm van een netwerk.

Dit canvas en deze werkvormen kunnen helpen bij het ontwerpen van je sessie. Iedere sessie is verschillend, aarzel dus niet het anders aan te pakken.

Meer uitleg over verschillende werkvormen vind je via: tinyurl.com/mub6swf6

Vorbereiding

De voorbereiding doen je deelnemers en begeleiders thuis.
Zorg dat het huiswerk haalbaar is voor iedereen, en geen probleem als iemand het niet heeft gedaan.

Mogelijke werkvormen:

- Neem iets mee.
- Denk na over een vraag.
- Dagboek (in relatie tot onderwerp)
- *Of iets anders*

Gevoel:
Zin in!

Kennismaken/ starten

Iederen leert elkaar kennen, raakt op zijn/haar gemak, en is geïnspireerd.

Mogelijke werkvormen:

- Welkom en uitleg van de agenda.
- Voorstellen (kring rond n.a.v. het huiswerk).
- Uitleg opdracht.
- Gesprek waarin je dingen ophaalt (eigen ervaringen, eerste ideeën).
- Inspirerend materiaal laten zien en samen bespreken.
- Nadenken over behoeftes van gebruikers.
- Maatwerk werkvorm.
- *Of iets anders*

Gevoel:
Zin in, maar ook spannend.

Werken/ productief zijn

Iedereen is aan het werk. Let goed op of niemand vast zit. Zorg voor begeleiding bij ieder groepje. Laat het groot worden, snoei niet.

Mogelijke werkvormen:

- Storytelling: vertel het verhaal van je gebruikers. Speel verschillende scenario's.
- Denk aan de hand van een geschikte metafoor.
- Bedenk de allerslechtste oplossing.
- Maak een moodboard.
- Context mapping: maak een plattegrond of maquette met de oplossing.
- Maatwerk werkvorm.
- *Of iets anders*

Gevoel:
We hebben al van alles, het gaat goed.

Afronden werk

Zorg dat iedereen tot een deelbaar resultaat komt. Laat kinderen zelf kort presenteren, laat de begeleider aanvullen indien nodig. Stel vragen, help met conclusies en benoem interessante dingen die je zag.

Mogelijke werkvormen:

- Iedere groep presenteert zelf.
- *Of iets anders*

Gevoel:
Moe, klaar.
Toe aan pauze.

Reclecteren/ conclusies trekken

Formuleer conclusies (die je in de pauze hebt voorbereid met de begeleiders) en deel die met de groep. Wat hebben we, hoe goed is het, en waar gaan we op door? Iemand vragen of aanvullingen?

Mogelijke werkvormen:

- Moderator presenteert en stelt vragen.
- Six thinking hats.
- *Of iets anders*

Gevoel:
Veel geleerd en bedacht!

Afronden

Bedank en leg goed uit waarvoor. Zorg dat ieder kind zich gezien voelt. Vertel over vervolgstappen.

Mogelijke werkvormen:

- Opdrachtgever aan het woord.
- *Of iets anders*

Gevoel:
Trots, voldaan.

thuis

op workshoplocatie

lange pauze

Bereid altijd meer werkvormen voor dan je gaat gebruiken, dan kun je makkelijk wisselen als dat nodig is. Je kunt bestaande werkvormen gebruiken maar maatwerk is altijd beter. Werk in de voorbereiding samen met de persoon die de sessies gaan leiden.

De begeleiding bij de DOK designers werd gedaan door Astrid, samen met een aantal mede ontwerpers. De aanpak was dan ook ontwerp-achtig. Dat loont de moeite: de begeleiders konden de deelnemers ondersteunen in een ontwerpproces en met ze werken aan een concrete, haalbare oplossing. De ontwerp aanpak was een kader dat voor de kinderen goed werkte.

Ken je doelgroep

- Zorg dat je voldoende weet van je doelgroep voor je met ze gaat werken.
- Zorg dat je weet wat ze weten en kunnen, verdiep je bijvoorbeeld in de kerndoelen en leerlijnen in het PO als je met kinderen gaat werken. (zie: *tule.slo.nl*)
- Zorg ook dat je hun leefwereld enigszins kent. Het kost veel tijd je in te leven als je echt geen idee hebt. Bovendien getuigt het van respect en interesse als je je goed voorbereidt.

Maar: wees wel jezelf! Probeer niet als hen te zijn en als zodanig te spreken.

Herinneringen maken

De kwaliteit van de ervaring is belangrijk voor het proces. Je wilt de kinderen iets bieden (niet alleen een cadeaubon of pizza), het moet leuk en bijzonder zijn. Dan komt er veel meer uit.

Ontwerp je sessies dus op theatrale kwaliteit, op het maken van een herinnering. Een vergadering in een zaal met post-its, opschrijfboekjes en een flip-over is maar beperkt leuk, er moet wel wat gebeuren.

Met de DOK designers hadden we de hele bibliotheek na sluitingstijd tot onze beschikking. We verplaatsten tussen iedere fase tijdens een werksessie, en we werkten veel groot: op de vloer. We namen veel regels weg die overdag wel gelden: kinderen konden bijvoorbeeld alle boeken uit de kasten pakken die ze nodig hadden.

2. Co-creatie fase

De ruimte

Zorg dat je voorbereid bent. Maak een naambordje voor iedere deelnemer, leg een notitieboek en pen voor iedereen klaar. Zorg dat het aantal stoelen klopt en het lekker is qua temperatuur in de ruimte. Zet de catering klaar en hang de planning op. Wellicht wat muziek en een haardvuur op het scherm? Als je deelnemers maar lekker binnen komen.

Rollen in de sessie

De (externe) leider van de sessie is nieuwsgierig, kan provoceren als het moet, maar is altijd vriendelijk en aandachtig. Hij of zij is niet snel tevreden, vraagt door en kan de kinderen verder dan de sociaal wenselijke antwoorden brengen. Het is bij voorkeur een creatieve denker, die mee-creëert. De rol van leider hoeft niet grijs of neutraal te zijn.

Laat iemand anders de tijd en planning in de gaten houden: lopen we uit, of juist niet? En zorg dat iemand de materialen en catering in de gaten houdt.

Voor alle begeleiders of volwassen deelnemers geldt dat ze oprechte interesse moeten hebben in dat wat er gezegd wordt. Vraag door en denk mee, maar pas op met het pushen van je eigen ideeën, daarmee ontnem je kinderen de vrijheid. Stap in het denken van de kinderen en werk van daaruit verder.

Tijdens het proces met de DOK designers waren steeds veel mensen van DOK aanwezig. Door met de kinderen aan het werk te zijn, raakten ze overtuigd van de ideeën die werden ontwikkeld. Ze werden onderdeel en eigenaar van het proces, dat leidde tot draagvlak binnen de organisatie.

We waren er met veel collega's bij, dat was heel fijn. Want je hoorde niet via via hoe het gegaan was, je kon het zelf zien en voelen.

Kantelmomenten herkennen

Tijdens de sessie zullen er een aantal kantelmomenten plaatsvinden. Belangrijke opmerkingen of ideeën die jullie een bepaalde kant op gaan leiden. De kern-ideeën waar je naar op zoek bent. Het vraagt concentratie en oplettendheid ze waar te nemen en zorgvuldigheid in de omgang.

Een idee dat wordt gedeeld is soms kwetsbaar: het is het vaak nog niet helemaal uitgedacht. Spring er niet bovenop, maar luister wel goed.

Een idee is als een ijsberg: veel aspecten van een idee komen niet meteen naar voren als iemand het vertelt; het is lastig iets heel duidelijk uit te leggen als je het moeilijk onder woorden kunt brengen of als het nog groeit in je hoofd. Help door vragen te stellen, of zoeken even één op één contact buiten de groepsdynamiek.

In het ontwerpproces bij DOK hadden we drie kantelmomenten.

- De eerste was het moment waarop we zagen dat boeken een netwerk vormen. Dit werd uiteindelijk de basis onder de themaplaatsing.
- Het tweede was toen de kinderen heel duidelijk maakten dat fictie en non fictie door elkaar moesten staan.
- Het derde kantelmoment was toen de DOK designers de proefopstelling aan andere kinderen gingen presenteren en helemaal het eigenaarschap pakten. Toen wisten we dat het goed zat.

Kunsthistoricus *Amy E Herman* waarschuwt in haar boek *De kunst van het observeren* voor waarnemingsfilters. We nemen allemaal subjectief waar, vanuit onze eigen ervaring en kennis. De meest voorkomende filters:

- *Zien wat we willen zien*: we hebben een verwachting en zoeken naar bevestiging van die verwachting.
- *Zien wat we geacht worden te zien*: we zoeken naar wat anderen

verwachten dat we gaan zien. De opdracht, of de baas.

- *Geen verandering zien*: we zien alleen bevestiging van hoe het al is, we zien het nieuwe erin niet.

Je bewust zijn van deze waarnemingsfilters is belangrijk. Als je weet dat dit een risico is, kijk je al beter. Toets met andere deelnemers als je twijfelt, met name de externen zijn hiervoor geschikt omdat zij een andere context meebrengen.

Registratie en verslaglegging

Het is belangrijk uitkomsten vast te leggen, maar dat hoeft niet letterlijk met een lineaire opname. Maak af en toe foto's (geef dat van te voren aan) en bespreek in de pauzes wat opgevallen is.

Bewaar tekeningen, post-its en ander creatief werk.

Ga meteen na de sessie als organisatoren bij elkaar zitten en bespreek de uitkomsten. Laat één van de organisatoren eventueel een verslag schrijven, dat de anderen aanvullen. Neutraal is niet nodig: schrijf ook op wat je voelde of dacht. Houd je bevindingen bij voorkeur binnen je team tot jullie proces klaar is. Zo bescherm je jullie impliciete kennis.

Belangrijke check was de afronding met de kinderen: zijn jullie het eens met de conclusie en de volgende stap? We hebben de sessies alleen vastgelegd in de vorm van een actielijst ter voorbereiding van de volgende sessie. Die maakten we steeds nadat de kinderen waren opgehaald door hun ouders of verzorgers.

Daar hebben we het bij gelaten, als je verslagen gaat delen met mensen die er niet bij zijn geweest, ben je jezelf aan het verdedigen. Dan springen er zo beren op de weg. Je moet het afschermen van de organisatie, en voorkomen dat iedereen een mening heeft en deelt.

Zolang je in het proces zit hoeft je niet te delen. Dat delen doe je als het klaar is.

Het niet delen geeft de vrijheid nieuwsgierig en ontspannen te zijn en ruimte te houden voor mislukking.

Zie de bijlage (pagina 62) voor de beschrijving van de sessies die we met de DOK designers deden.

3. Realisatiefase

Na de co-creatie verandert een project meer in een 'klassiek' project. Wel is het zaak de deelnemers betrokken te houden. Enerzijds omdat hun feedback waardevol is, anderzijds om je waardering te tonen.

'Je gaat met meer naar huis dan waarvoor je kwam!'

'Ik wist nooit hoe een bieb werkte, maar hier snap ik het wel.'

Na de sessies met de DOK designers gingen we de thema's uitwerken. We moesten thema's toevoegen om alle boeken kwijt te kunnen en vroegen ons af of sommige thema's wel echt nodig waren. Deze vragen hebben we steeds aan de DOK designers voorgelegd. Niet in sessies, maar één op één of via de mail.

De DOK designers wilden graag iconen bij de thema's maar daar kwamen we niet goed uit. Uiteindelijk hebben we een illustrator uitgenodigd om met de kinderen samen de iconen te maken in een realtime life tekensessie. Dat was een groot succes. Het zijn allemaal kleine illustraties geworden.

We beseften weer dat kinderen echt een andere kijk op de wereld hebben. Je kunt niet bedenken wat ze gaan vinden en je kunt het ook niet voor ze bedenken. De samenwerk sessie met de illustrator was de perfecte oplossing.

Op een gegeven moment waren we zo ver met de voorbereiding dat we het konden gaan realiseren. We gingen alle boeken omlabelen in het computersysteem en op de boeken zelf. Ieder boek is door onze handen gegaan, we deden heel veel collectie kennis op.

Als we merkten dat boeken niet pasten of thema's niet werkten, zochten we de kinderen weer op om het daar over te hebben.

We hadden dus contact met de kinderen, maar hebben vooral als collega's intensief samen gewerkt. Iedere woensdagmorgen was omwerk ochtend. Met 2 tot 5 collega's gingen we door alle boeken heen. 30.000 stuks. Dat proces nam een paar maanden in beslag.

Daarna hebben we in ruim twee weken alles in de kasten gezet en gingen we feestelijk open.

De uitleencijfers gestegen: vooral de informatieve boeken, daar zien we een groei van ruim 20% - 25%.

We richten ons op kinderen die niet graag of makkelijk lezen, omdat je uitgaat van interesses. Kinderen die niet weten wat ze willen vinden het fijn. Kinderen die wel precies weten wat ze willen (Ik zoek precies dit boek!) moesten even wennen. Ouders waren het moeilijkst te overtuigen: kwam ook doordat de bewegwijzering niet meteen stond.

Inmiddels is de themaplaatsing ook uitgevoerd en in ons filiaal Voorhof. Ook zijn de Vindplaatsen op scholen (Bibliotheek Op School) inmiddels op deze manier ingericht. Leraren zijn enthousiast omdat deze manier van plaatsing goed aansluit bij het onderwijs, waar ook vaak in thema's wordt gewerkt. Bovendien nodigt de plaatsing uit ook het lezen van informatieve boeken als onderdeel van het leesonderwijs te zien.

DOK is trots:

- We hebben meer collectie kennis opgedaan.
- We zijn trots op de samenwerking.
- We zijn trots op het resultaat.

4. Kennisborging/ overdracht/ onderhoud

Na de realisatie kun je de co-creatie afsluiten. Tegelijk wil je dat de kennis en ervaring die is opgedaan voor de organisatie behouden blijft. De beste manier om dat te doen, is te blijven co-creëren. Die waarde van de ervaring door samen te werken met je doelgroep is niet over te dragen, maar moet iedereen voor zichzelf opdoen. Wat ons betreft is dat onderdeel van de professionalisering van je team.

Het proces van de co-creatie was heel waardevol: Het was spannend en even wennen om overboord te gooien waar we vertrouwd mee waren. Vooral de volwassenen vonden het lastig. De co-creatie was een goede

manier om te zien dat er toch iets moest gebeuren. Het was bijzonder en geweldig om door de ogen van kinderen naar de collectie te kijken. In gesprek blijven met collega's en doelgroep is belangrijk. Het is niet statisch, niet in steen gehouwen. Je moet durven aanpassen en blijven veranderen.

Borging

We hebben een collega die inhoudelijk verantwoordelijk is voor de themaplaatsing. Zij bewaakt het concept en houdt het team scherp.

We houden het levend op een goede manier: Soms komt er een vraag van bezoekers, bijvoorbeeld omdat er discussies zijn in de maatschappij. Soms komt een vraag van de collectioneers die niet weten waar ze een nieuw boek moeten plaatsen.

Ieder jaar vragen we een nieuwe groep DOK designers, we blijven in co-creatie aan onze bibliotheek werken.

DOK is een eigenwijze bibliotheek, waar veel kan.

Deze werkwijze past bij ons.

We waren altijd al non-hiërarchisch, door de samenwerking met de doelgroep staan we nog dicht bij onze bezoekers.

Ten slotte

Bibliotheken schreeuwen niet.

We gunnen bibliotheken hun trots terug over hun belangrijke rol in de samenleving.

Leesbevordering en taalontwikkeling zijn belangrijke doelen om ervoor te zorgen dat iedereen mee kan doen in onze maatschappij. Als bibliotheek eisen we onvoldoende aandacht en ruimte voor deze belangrijke rol op.

We zijn als branche op zoek naar onze meerwaarde waarbij we onze schat, de collectie soms vergeten. Wij zijn de experts in leesbevordering. Lezen is een basisvaardigheid: je leert erdoor denken, je kunt er mee communiceren en je hebt toegang tot de levens en kennis van anderen.

Een goede collectie is daarin de kern. Toch kan een goede collectie niet alleen vanuit onze expertise ontstaan, we hebben de input van onze doelgroepen nodig.

De doelgroep moet zich herkennen in de collectie. De collectie is zowel vóór als ván hen. Onze lezers zijn mede-eigenaar van onze collectie. Herkennen zij zich in de collectie, sluit het aan bij de huidige maatschappelijke ontwikkelingen, valt er voldoende te ontdekken binnen de collectie zijn belangrijke voorwaarden om het lezen te stimuleren.

Laaggeletterdheid en ontleding zijn grote maatschappelijke problemen waardoor groepen mensen buiten de maatschappij komen te staan. Ondanks de schokkende cijfers over laaggeletterdheid en de vele onderzoeken naar de waarde van lezen wordt er toch nog steeds bezuinigd op bibliotheken.

Bibliotheken vormen met hun laagdrempelige toegang een belangrijke plek waar alle burgers zich kunnen ontwikkelen en verdienen meer erkenning en stabiliteit.

We moeten het belang van onze rol zelf sterker voelen en beter voor het voetlicht brengen. Gezien de verontrustende cijfers over de geletterdheid van onze jongeren, de ontleding bij de jeugd en de vele bezuinigingen die bibliotheken treffen moeten we het juist wel van de daken schreeuwen.

Tineke Kistemaker

Bijlage: de sessies

De sessies in het kort

Hoofdvraag: Hoe zorgen we dat kinderen beter en leuker boeken (en andere dingen) kunnen vinden in de collectie van DOK?

Huiswerk: neem je favoriete boek mee en denk na over wat je graag doet in de bibliotheek.

Sessie 1

Subvraag: Hoe kun je mensen sturen door een ruimte indelen?

Start

- Luisteren naar de opdracht van DOK en de deelvraag voor sessie 1.
- Iedereen stelt zich voor aan de hand van zijn bibliotheek-gedrag (graag lezen of juist niet, favoriete boek, grootste gemis in DOK, suggestie voor uitbreiding collectie, etc.)

Werkdeel

- **Een rondleiding over de jeugdafdeling**
- **In groepjes denken en werken:** hoe deel je objecten in, hoe toon je ze in een ruimte en hoe zorg je dat mensen anders kiezen dan ze misschien vanzelf doen? Hoe kun je objecten groeperen en wat hoort bij elkaar? (Als inspiratie gebruikten we de theorieën rondom de inrichting van supermarkten en all-you-can-eat restaurants). In ieder groepje werkte een volwassene mee als teamlid.
- **Samen eten**
- **In groepjes denken en werken:** Kun je boeken groeperen op onderwerp? Kinderen pakken uit de kasten de boeken die ze nodig hebben en maken indelingen op de vloer.

Reflectie

- Ieder groepje presenteert hun inzichten, anderen stellen vragen.
- Centraal terugkijken op de opdracht en deelvraag: weten we hoe we mensen kunnen sturen? En hebben we iets aan die kennis?

Sessie 2

Subvraag: Kunnen we een netwerk-idee toepassen op de collectie?

Start

- Terugkijken op de vorige sessie, uitkomsten benoemen: een boek volgt op een boek. Kinderen lezen series, of een boek dat op hun eerdere boek lijkt. Sommige boeken horen bij elkaar.
- Vertellen wat we deze sessie gaan doen.

Werkdeel

- **Netwerk oefening:** de onderwerpen die genoemd zijn in de vorige sessie leggen we op de vloer. Kinderen leggen boeken op en tussen de onderwerpen. Lukt het om alle boeken te plaatsen?
- We bedenken samen categorieën.

• Samen eten

- **Iconen oefening:** lukt het om categorieën aan te geven met iconen? We proberen het uit met emoji-stickers.

Reflectie

- Centraal terugkijken op de opdracht en deelvraag: weten we we of het netwerk idee werkt? Welke categorieën zijn belangrijk? En hebben we iets aan die kennis?

Sessie 3

Subvraag: Werkt de indeling die we bedacht hebben?

Start

Terugkijken op de vorige sessie, uitkomsten benoemen: de ideeën over de indeling. Het netwerk als aanpak.

Werkdeel

- De bibliotheekmedewerkers hebben een **proefopstelling** gemaakt. De kinderen bekijken of die goed is. De kinderen die eerder hadden gesolliciteerd maar niet gekozen waren kwamen de opstelling testen. De DOK designers presenteren de opstelling.

Onderzoeksvragen:

- Boeken zoeken: kun je een boek vinden dat je zoekt?
- Boeken plaatsen: past ieder boek in het systeem?
- Hoe passen de thema's in elkaar zodat de bieb één lange logische route is?

• Samen eten

- Met de DOK designers doorpraten over een paar onbeantwoorde vragen. (Missende thema's, wat doen we met de strips, hoe maken we de nieuwe indeling makkelijk te leren.)

Reflectie

- Centraal terugkijken op de opdracht en deelvraag: Hoe ging de test? Is iedereen trots?
- Vertellen over de vervolgstappen.

Meer lezen

Roman Krznaric, Empathie

Victor Papanek, Design for the real world

Brené Brown, <https://brenebrown.com/>

Mihaly Csikszentmihalyi, Flow

Amy E. Herman, De kunst van het observeren

Colofon

Deze publicatie kwam tot stand na het ontwikkelen van de themaroutes. In dat proces werkten Tineke Kistemaker en Sharon Houben van DOK samen. De co-creatie werd gefaciliteerd door Astrid Poot en haar team van destijds. Deze publicatie is geschreven door Astrid Poot, naar aanleiding van gesprekken met Tineke Kistemaker, Sharon Houben en Anouk Hagenvoort.

Tineke Kistemaker

Adjunct-directeur DOK, een bevlogen leesbevorderaar die met passie en enthousiasme ieder kind het juiste boek gunt. Door de opstart van betekenisvolle projecten zoals Vindplaatsen en Taalvisite maar ook door samen met de kinderen tot een innovatieve, inspirerende collectie te komen. Zij is een creatief denker en denkt in kansen maar altijd in samenwerking met de collega's en de doelgroep.

t.kistemaker@dok.info

kistemakertineke@gmail.com

Sharon Houben

Projectleider collectie. Zij was een belangrijke schakel in het veranderproces van de collectie. Zij zorgde voor de verbinding en de vertaling van de ideeën van de kinderen naar de uitvoering ervan. Haar kritische oog heeft er mede voor gezorgd dat de ideeën haalbaar werden.

Zij was altijd een stap verder waardoor zij het team stap voor stap kon meenemen in het veranderproces. Zij is een constructieve criticaster die nooit haar enthousiasme en vertrouwen verliest. Helaas hebben we afscheid van haar moeten nemen omdat zij in Antwerpen is gaan wonen.

shhouben@outlook.com

Anouk Hagenvoort

Projectleider collectie jeugd en volwassenen.

Zij heeft een kunstachtergrond en is mediacoach. Vanuit deze kennis kijkt zij naar de invulling van de collectie. Zij heeft ingezet op de doorontwikkeling van de volwassen informatieve collectie naar een thematische routeplaatsing. Daarnaast ontwikkelt zij de digitale invulling van de collectie. Zij is een innovatief denker die met enthousiasme haar team meeneemt. Zij is kwaliteitsbewust en werkt graag in co-creatie.

a.hagenvoort@dok.info

Astrid Poot

Astrid Poot is strateeg, ontwerper en schrijver. Haar energie, kennis en talent zet ze in om zoveel mogelijk mensen gelukkig, sterk en autonoom te maken. Ze werkt met en voor gezinnen, het onderwijs, musea, bibliotheken, makers en het bedrijfsleven.

www.astridpoot.nl

hallo@astridpoot.nl

Beelden

Illustraties Astrid Poot

Foto's pagina 8, 10, 26, 54, 58: Mylene Siegers

Foto's pagina 36, 62: Lydia Kooistra, Fonk

Foto's pagina 20, 45, 64: Astrid Poot

Ontwerp

Astrid Poot

DOK, 2022